

УДК 378.147:81'243

О. О. ТИМОЩУК

аспірант

Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ІНШОМОВНОГО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З УРАХУВАННЯМ СПЕЦИФІКИ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглянуто критерії відбору іншомовного навчального матеріалу для студентів технічних спеціальностей, що сприяє формуванню міжкультурної професійної комунікативної компетенції фахівців. Обґрунтовано необхідність розробки сучасних професійно орієнтованих посібників, що включають грамотно підібраний навчальний матеріал, для забезпечення високої якості іншомовної підготовки студентів технічних ВНЗ. Проаналізовано основні вимоги до відбору навчального матеріалу з англійської мови та особливостей його застосування на заняттях з урахуванням специфіки обраної для навчання професійної сфери.

Ключові слова: *іншомовний навчальний матеріал, технічні спеціальності, професійно орієнтовані посібники, аутентичні тексти, лексичний матеріал, граматичний матеріал, професійна термінологія.*

Навчання студентів технічних спеціальностей іноземної мови вже давно посіло важливе місце в системі вищої освіти. Майбутнім інженерам належить реалізація серйозних завдань, пов'язаних з розвитком вітчизняної науки й удосконаленням сьогоденних технологій. Високий професіоналізм сучасних випускників технічних ВНЗ необхідний для модернізації промисловості та створення сучасної інфраструктури виробництва. Реалізація цих завдань в умовах глобалізації та широкого спектра міжнародного співробітництва передбачає здатність випускників ефективно організувати міжкультурну комунікацію з метою підвищення ефективності професійної та наукової діяльності.

У зв'язку з необхідністю підготовки кваліфікованих фахівців, які знають не тільки свою спеціальність, а й уміють працювати з іншомовною літературою, вести наукове дослідження, самостійно здобувати знання та творчо застосовувати їх у своїй практичній діяльності, роль іноземної мови як навчальної дисципліни значно підвищилася. Відповідно, зросли вимоги до критеріїв відбору навчального матеріалу з іноземної мови.

Висока якість іншомовної підготовки студентів технічних ВНЗ тісно пов'язана з наявністю сучасних професійно орієнтованих посібників, що забезпечують формування міжкультурної професійної комунікативної компетенції. Розробка подібних посібників, що включають грамотно підібраний навчальний матеріал, є одним із пріоритетних завдань вищої школи.

Теорію та практику викладання іноземних мов у немовних ВНЗ розглянуто в дослідженнях таких учених: Л. В. Ананьєвої, Л. П. Дарійчук, І. В. Драгомирецького, Ю. М. Друзя, С. В. Козак, Л. Ф. Манякіної, Л. М. Па-

ламар, О. А. Палій, В. В. Тітової, О. В. Федорової, О. Г. Штепи та ін. Попри безсумнівну теоретичну й практичну значущість праць вищезгаданих авторів, потрібно підкреслити, що проблема вдосконалення змісту навчального матеріалу з іноземної мови для студентів немовних ВНЗ поки що залишається нерозв'язаною. Існує суперечність між потребою суспільства у фахівцях з високим рівнем комунікативної компетентності й недостатньою розробленістю теоретико-методологічних засад її формування в практиці ВНЗ технічної спеціалізації.

Мета статті – визначити критерії відбору іншомовного навчального матеріалу з урахуванням специфіки спеціальностей технічного профілю.

Виходячи з вищесказаного, постає необхідність створення профільних навчальних посібників з іноземної мови, які відповідають вимогам сучасних фахівців немовних напрямів. Педагогам-методистам, які працюють у цій галузі, потрібно враховувати деякі особливості, характерні для професійно орієнтованого навчання. Перше, на що потрібно звернути увагу при доборі навчального матеріалу, це інтеграція вивчення іноземної мови з профільними предметами. Навчальні матеріали повинні відображати новітні досягнення в тій чи іншій сфері діяльності й давати можливість учням отримувати додаткові знання, що розширюють їх професійний світогляд. Як справедливо зазначає О. Н. Ісаєва, “навчальний посібник має бути орієнтований на останні досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності, своєчасно відображати наукові досягнення в сферах, що безпосередньо пов'язані з професійними інтересами учнів” [2, с. 130].

Однак професійно орієнтовані навчальні посібники є недовговічними. Причиною цього є новітні розробки й досягнення науково-технічного прогресу, а оскільки основою навчального матеріалу є аутентичні тексти, що відображають фактичну дійсність, то ці дані швидко старіють і втрачають свою актуальність.

При відборі професійно орієнтованого іншомовного навчального матеріалу необхідно враховувати труднощі, що виникають у студентів у процесі навчання. Так, однією з проблем для студентів немовних спеціальностей є читання й розуміння оригінальної літератури іноземною мовою. По-перше, студент стикається з великою кількістю нового лексичного матеріалу, розуміння якого безпосередньо залежить від його професійних знань. По-друге, аутентичні тексти професійної тематики найчастіше мають досить складно структурований набір речень, для розуміння яких необхідно виокремити головні й другорядні смислові групи, що вимагає певних навичок аналізу речень. Найчастіше вищезгадані труднощі ускладнюються тим, що студенти I і II курсів не мають достатніх знань у сфері обраної спеціальності.

Однак необхідно зазначити, що складність розуміння текстів не є єдиною. Дуже часто в ході навчання можна спостерігати суперечність між фактичним і запланованим результатом, що означає нездатність студента, навіть при досить гарному вмінні розуміти прочитане, використовувати

іноземну мову як засіб спілкування. Причиною цього є відсутність зв'язку між засвоєним студентом лексичним професійним набором і його комунікативними здібностями. Виходячи із цього, можна зробити висновок, що зміст навчального матеріалу не повинен обмежуватися тільки набором лексики та текстів, а включати завдання, що стимулюють застосування вивченої лексики професійного характеру в усних мовних ситуаціях.

Зрозуміло, що добір навчального матеріалу є непростим завданням для педагогів, які повинні враховувати безліч нюансів. Необхідно пам'ятати про функціональність не тільки лексичного, а й граматичного матеріалу, який також затребуваний для здійснення повноцінного комунікативного процесу. Оскільки ми говоримо про студентів-нелінгвістів, то добір граматичного матеріалу повинен відбуватися з огляду на доцільність, тобто не варто перенасичувати студентів граматичними правилами, потрібно відібрати лише ті, які мають першорядне значення для розуміння та висловлювання.

Наступне, що потрібно враховувати при доборі матеріалу, це індивідуальні можливості студентів. Навчальний матеріал жодним чином не повинен перевищувати їх фактичних можливостей, інакше це або значно “загальмує” навчальний процес, або спричинить зниження мотивації навчання. Інакше кажучи, зміст навчального матеріалу має бути максимально доступним і посилюючим для засвоєння. Водночас не можна не сказати про обсяг навчального матеріалу. Основним критерієм тут буде кількість годин, передбачених навчальним планом для вивчення іноземної мови. Виходячи із цього, необхідно створити мінімальний набір тем, які можна ефективно освоїти в межах конкретної спеціальності за наданий час.

Важливо, щоб обрані матеріали мали не тільки просвітницький, а й проблемний характер. Як зазначають К. Вілсон і Л. Янг, “навчальні матеріали повинні викликати інтерес і кидати виклик, щоб у студентів з'являлася мотивація до їх обговорення, таким чином забезпечуючи таку необхідну для навчання комунікативну взаємодію” [7, с. 54]. Таким чином, правильно підібрана науково-професійна тематика робить значний внесок у формування міжкультурної професійної комунікативної компетенції, оскільки студенти “здатні трансформувати наявні в них знання та вміння в компетенції за умови високої мотивації до активної пізнавальної діяльності” [1, с. 149].

Основною частиною змісту навчального матеріалу професійно орієнтованого посібника є текст. Значущість тексту зумовлена наявністю в ньому інформації, що дає можливість створити контекст професійної діяльності, крім того, текст може стати основою подальшого саморозвитку та самоосвіти студента. Комплекс вправ, розроблених на основі аутентичних текстів, сприяє реалізації головної вимоги “комунікативного підходу – наближенню процесу навчання іноземної мови поза середовищем його функціонування до реальної мовної дійсності” [3, с. 215].

Основою професійно орієнтованого тексту, безперечно, є професійна термінологія. Отже, до відбору лексичного мінімуму необхідно підійти не

менш відповідально, ніж до відбору будь-якого іншого навчального матеріалу. Перш за все, потрібно враховувати вживаність слів, тобто частотність використання кожного відібраного слова в подальшому навчальному матеріалі. Крім того, лексичний мінімум повинен відповідати принципу посильності й доступності, про який уже згадувалося раніше. Не менш важливо звернути увагу на сполучуваність слова з іншими лексичними одиницями, тобто, крім окремих слів, можна вибирати словосполучення. Цінність словосполучень полягає в тому, що значення одного й того самого слова може варіювати залежно від його оточення або змінюватися повністю.

Таким чином, необхідно брати до уваги, що, крім того, що кожна професія “має власну термінологію і багато спеціалізованої лексики, навіть так звані загальнонавчальні слова мають чітко визначене і точне значення, яке розрізняється в різних професійних сферах” [6, с. 9]. Тому необхідно сформулювати перелік загальнонавчальних слів, значення яких стає спеціалізованим в обраній для навчального матеріалу професійній галузі.

Якщо говорити про систему завдань, то вона повинна включати всі види мовної діяльності й сприяти підвищенню мотивації студентів до навчання. Тут необхідно також враховувати деякі особливості навчання студентів технічних напрямів, а саме: тренування перекладу з іноземної на рідну повинно включати досить складні речення з головними й другорядними смисловими групами, а тренування перекладу з рідної мови на іноземну – навпаки, будуватися на реченнях з простими граматичними структурами або на словосполученнях з професійною лексикою.

Для завдань, що узагальнюють знання з конкретної теми, можна вибрати підготовку проектів або презентацій, виконувати які студенти можуть як у групах, так і індивідуально. Такі завдання вимагають від студентів не тільки застосування професійних знань, а й умінь узагальнювати, виділяти потрібне з великої кількості інформації, підбирати потрібний матеріал з різних джерел. Крім того, виконання таких завдань є цілеспрямовано організованою самостійною роботою студентів, а викладач має доступно описати вид роботи, чітко сформулювати цілі й завдання, але при цьому залишити достатній простір для реалізації творчих здібностей студентів, тобто студент може самостійно вибрати форму презентації матеріалу, джерела інформації тощо. Успіх кінцевого творчого продукту студента безпосередньо залежить від методично грамотного керівництва викладачем навчальною діяльністю.

Моделювання комунікативних ситуацій є одним з інтерактивних методів навчання, що передбачає відтворення в умовах навчання процесів, подібних до тих, що відбуваються в реальній системі. Зміст, структура та форми взаємодії в навчально-комунікативних ситуаціях “повинні бути максимально наближені до ситуацій реального спілкування у сфері професійної діяльності та залучати студентів до активної розумової й комунікативної діяльності” [5, с. 201]. Відповідно, “будучи імітацією життєво важливої поведінки, проблемна професійна ситуація виступає як специфічна

форма її моделювання, оскільки вона виникає й виконує роль у ході формування найбільш складних форм поведінки людини” [4, с. 67].

Таке завдання найбільш успішно може бути вирішено, якщо для кожного тематичного розділу виконано конструювання професійного сюжету, представленого логічно взаємопов’язаними типовими ситуаціями професійного усного та письмового спілкування.

Висновки. Таким чином, якісне навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей можливо тільки за наявності методично правильних навчальних посібників, створення яких є частиною роботи педагогів і методистів, які навчають таких студентів. Крім того, добір навчального матеріалу вимагає від викладача високого професійного рівня й глибоких знань методики та педагогіки.

Варто зазначити, що правильно підібраний навчальний матеріал для професійно орієнтованого навчання іноземної мови багато в чому надає змогу викладачам реалізувати ключові вимоги, такі як забезпечення наукової актуальності професійної тематики посібника, створення умов для максимального наближення змісту й процесу навчальної діяльності до змісту, форм і методів професійної діяльності, а також використання комунікативного підходу за допомогою створення методично грамотного комплексу вправ.

Дотримання вищезазначених критеріїв відбору професійно орієнтованого іншомовного матеріалу та врахування специфіки технічних спеціальностей у розробці методики роботи під час занять забезпечить максимальний результат навчання. Володіння знаннями професійно орієнтованої іноземної мови допоможе студентам технічних спеціальностей постійно підтримувати та поповнювати свої академічні знання, відкрити можливості для самостійного розвитку й досягнення професійного успіху.

Перспективою подальших наукових пошуків є відбір та методична розробка матеріалів для професійно орієнтованого навчання іноземної мови студентів технічних ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Айкина Т. Ю. Развитие критического мышления студентов технических специальностей в рамках дисциплины “Английский язык”. *Вестник ТГПУ*. 2014. № 4 (145). С. 149–151.
2. Исаева О. Н. Сущность профессионально-ориентированного обучения студентов-нефилологов иностранному языку. *Вестник СамГУ*. 2007. № 1 (51). С. 127–135.
3. Кечерукова М. А., Тевелевич А. М. Прагматический текст в методике обучения иностранным языкам. *Научный диалог*. 2016. № 5 (53). С. 214–224.
4. Мальцева Н. А., Артемова О. Г., Гализина Е. Г. Профессиональная ситуация как модель организации самостоятельной учебной деятельности при обучении опосредованному общению на иностранном языке. *Вестник ВГТУ*. 2013. № 5 (2). С. 66–68.
5. Мезенцева М. И. Структура, содержание и методическая организация комплекса учебно-коммуникативных ситуаций для обучения иноязычному речевому этикету студентов технических специальностей. *Ученые записки*. 2014. № 4 (32). С. 199–204.

6. Ma Y. Research on Oil and Gas Storage and Transportation Special English Teaching Methods by ESP Theory. *International Journal of Education and Information Studies*. 2014. № 1. P. 9–14.

7. Wilson K., Yang L. A social constructivist approach to teaching reading: turning the rhetoric into reality. *China English Language Education Association Journal*. 2007. № 30 (1). P. 55–56.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2017.

Тимошук Е. А. Критерии отбора иноязычного учебного материала с учетом специфики специальностей технического профиля

В статье рассматриваются критерии отбора иноязычного учебного материала для студентов технических специальностей, способствующего формированию межкультурной профессиональной коммуникативной компетенции. Показана необходимость разработки современных профессионально ориентированных пособий, включающих грамотно подобранный учебный материал, для обеспечения высокого качества иноязычной подготовки студентов технических вузов. Проанализированы основные требования к отбору учебного материала по английскому языку и особенностям его применения на занятиях с учетом специфики выбранной для обучения профессиональной сферы.

Ключевые слова: *иноязычный учебный материал, технические специальности, профессионально ориентированные пособия, аутентичные тексты, лексический материал, грамматический материал, профессиональная терминология.*

Tymoschuk O. Selection Criteria of Foreign Language Learning Material for Technical Specialties

The article deals with the selection criteria of foreign language learning material for students of technical specialties, contributing to the formation of professional intercultural communicative competence. Indicated the necessity of modern professionally-oriented textbooks development, including competently selected learning material, to ensure the high quality of foreign language preparation of technical universities students. The main requirements for learning material selection in English language are analyzed. They are such as: the material novelty; the perspicuity of authentic texts; properly selected scientific and professional topics, which are both educational and problematic; including the tasks that stimulate the use of learned professionally-oriented lexical material in oral speech situations; the efficient grammar material selection; the assignments correspondence to the actual opportunities of students; detailed selection of lexical material; the presence of tasks that include all types of speech activity and increase students' learning motivation; creating of communicative situations by constructing a professional script, represented by logically interconnected typical situations of oral and written professional communication. It is noted that the communicative focus of the textbook is provided through the development of exercises based on authentic texts relevant to the list of identified typical communicative situations.

Key words: *foreign language learning material, technical specialties, professionally-oriented textbooks, authentic texts, lexical material, grammar material, professional terminology.*